

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу
Казімірова Михайла Анатолійовича
на тему
«Механізм попередження неплатоспроможності банків»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Актуальність теми дослідження

У сучасній фінансовій системі попередження неплатоспроможності банків не може обмежуватися контролем за дотриманням окремих економічних нормативів або реагуванням на вже сформовані кризові явища. Воно потребує комплексного поєднання ранньої діагностики ризиків, внутрішньобанківського управління, пруденційного нагляду, інструментів раннього втручання та належної взаємодії між суб'єктами забезпечення фінансової стабільності. Такий підхід набуває особливого значення з огляду на те, що неплатоспроможність банку може спричинити не лише втрати його вкладників і кредиторів, а й зниження довіри до банківської системи, скорочення кредитування, поширення системних ризиків та зростання суспільних витрат на подолання наслідків банківської кризи.

Обраний дисертантом напрям дослідження є обґрунтованим, оскільки фінансові проблеми банку, як правило, виникають не одномоментно, а формуються внаслідок поступового накопичення дисбалансів у структурі фондування, ліквідності, якості активів, прибутковості та достатності капіталу. Важливим є те, що автор розглядає неплатоспроможність як завершальну стадію процесу зниження фінансової стійкості, на перебіг якого можна впливати за умови своєчасного виявлення ранніх сигналів і застосування відповідних управлінських та наглядових заходів. Така постановка проблеми зміщує акцент із реагування на вже реалізовану кризу на її превентивне стримування.

Наукова актуальність роботи посилюється недостатньою систематизацією наявних підходів до формування цілісного механізму

попередження неплатоспроможності банків. У науковій літературі значна увага приділяється окремим питанням оцінювання ліквідності, достатності капіталу, кредитного ризику, раннього попередження та банківського нагляду. Водночас потребує подальшого опрацювання їх об'єднання в єдину архітектуру, яка забезпечувала б послідовний перехід від виявлення ризику до визначення статусу банку, запуску управлінської реакції, контролю її результативності та прийняття рішення щодо подальшої ескалації або деескалації заходів. Саме спроба поєднати індикативно-діагностичний, операційно-управлінський та інституційно-наглядовий контури надає темі ознак самостійної наукової проблеми.

Практична актуальність дисертації є особливо вагомою для України. Масштабне виведення банків із ринку у 2014–2017 роках, функціонування банківського сектору в умовах воєнного стану, макрофінансової нестабільності, погіршення якості активів і підвищеної чутливості вкладників до інформаційних сигналів зумовлюють необхідність посилення превентивної складової банківського нагляду. Додаткового значення набуває адаптація української регуляторної системи до міжнародних підходів Basel III, BRRD та Prompt Corrective Action, що передбачає формалізацію тригерів раннього втручання, підвищення оперативності реагування та посилення інституційної координації.

Отже, дисертаційне дослідження присвячене актуальній науковій проблемі, що перебуває на перетині банківського ризик-менеджменту, пруденційного регулювання, раннього наглядового втручання та забезпечення фінансової стабільності. Обрана тема є своєчасною, теоретично значущою та орієнтованою на вирішення важливих практичних завдань розвитку банківської системи України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри фінансових ринків та технологій Державного податкового

університету в межах наукової теми «Державні запозичення в системі публічних фінансів» (номер державної реєстрації 0121U109588). Внесок здобувача у виконання зазначеної теми полягає в обґрунтуванні взаємозв'язку між ліквідністю та платоспроможністю банків, дослідженні впливу внутрішніх і зовнішніх чинників на фінансову стійкість банківських установ, а також у розвитку науково-методичних підходів до раннього виявлення ризиків неплатоспроможності. Автором запропоновано підходи до вдосконалення системи раннього попередження на основі статистичного та економетричного оцінювання, що спрямовані на підвищення точності прогнозування ризиків і зменшення системних загроз для банківського сектору.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи Казімірова М. А. дає підстави вважати, що сформульовані автором наукові положення, висновки та практичні рекомендації мають належний рівень теоретичного й емпіричного обґрунтування. Здобувачем опрацьовано значний масив вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, нормативно-правових актів, міжнародних стандартів банківського регулювання, офіційних статистичних і аналітичних матеріалів. Список використаних джерел налічує 195 найменувань, що дало змогу поєднати фінансово-економічний, інституційний, регуляторний та ризик-орієнтований підходи до дослідження механізму попередження неплатоспроможності банків.

Експертна оцінка дисертації засвідчує послідовність логіки проведеного дослідження. У першому розділі систематизовано теоретичні підходи до визначення платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості банків, розкрито причинно-наслідковий характер накопичення кризових явищ, обґрунтовано структуру механізму попередження неплатоспроможності та досліджено методи визнання й підходи до управління проблемними банками.

У другому розділі проаналізовано тенденції функціонування банківського сектору України, здійснено порівняння національної інструментальної архітектури з практиками Європейського Союзу та Сполучених Штатів, а також розкрито особливості інституційної взаємодії суб'єктів забезпечення фінансової стабільності. Третій розділ присвячено економетричному оцінюванню факторів неплатоспроможності, формуванню підходу до активізації проблемних банків і розробленню оперативно-аналітичних інструментів раннього реагування.

Суттєвою перевагою роботи є поєднання теоретичного аналізу з авторською емпіричною конструкцією. Для кількісного дослідження сформовано панельну вибірку, що охоплює 44 банки України, 1393 квартальні спостереження за період від третього кварталу 2014 року до четвертого кварталу 2025 року. Залежну змінну визначено як бінарний факт настання неплатоспроможності, а пояснювальні змінні сформовано на основі лагових показників банківської звітності. Така побудова забезпечує попереджувальний характер моделі та відповідає логіці систем раннього виявлення ризиків, у межах яких важливим є використання інформації, доступної до моменту реалізації кризової події.

Застосований методичний інструментарій охоплює логічний і системно-структурний аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, наукову абстракцію, індукцію, дедукцію, експертне оцінювання, статистичні, графічні та економіко-математичні методи. Для оцінювання ймовірності неплатоспроможності використано панельну logit-модель, якість якої перевірено за допомогою метрик ROC-AUC, PR-AUC, Brier score та McFadden pseudo-R². Автор коректно враховує рідкісний характер досліджуваних подій і розглядає модель насамперед як інструмент ранжування банків за рівнем ризику, а не як засіб безпомилкової класифікації. Отримане значення ROC-AUC на рівні 0,684 свідчить про помірну роздільну здатність моделі, тоді як PR-AUC, що приблизно в чотири рази перевищує базову частку подій, підтверджує її потенційну корисність для пріоритизації наглядової уваги.

Достовірність результатів дисертації забезпечується використанням офіційної банківської звітності та матеріалів Національного банку України, законодавчих і нормативно-правових актів, міжнародних підходів Basel III, BRRD і Prompt Corrective Action, а також зіставленням теоретичних положень із практикою роботи проблемних банків. Додатковим підтвердженням прикладної значущості отриманих результатів є їх оприлюднення у наукових працях, апробація на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях та використання розробленої моделі у практичній діяльності банківської установи.

Отже, проведена експертиза дисертаційної роботи Казімірова М. А. дає змогу зробити аргументований висновок про достатню обґрунтованість, достовірність і практичну спрямованість сформульованих у ній наукових положень, висновків та рекомендацій.

Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертаційного дослідження

Сформульовані у дисертаційній роботі положення наукової новизни відповідають змісту проведеного дослідження, логічно впливають з отриманих результатів та відображають особистий внесок здобувача.

1. Вагомим результатом дослідження є удосконалення визначення поняття «механізм попередження неплатоспроможності банків». Автором доповнено його ознаками процесності, циклічності та інституційної обов'язковості реагування на ранні сигнали ризику. Це дало змогу розглядати механізм не як сукупність відокремлених пруденційних нормативів і наглядових процедур, а як інтегрований цикл «сигнал – статус банку – управлінська реакція – контроль КРІ – ескалація або деескалація», спрямований на своєчасне переривання процесу зниження фінансової стійкості банківської установи.

2. Науковий інтерес становить запропонований підхід до структуризації механізму попередження неплатоспроможності банків шляхом виокремлення трьох взаємопов'язаних контурів: індикативно-діагностичного, операційно-

управлінського та інституційно-наглядового. Така побудова забезпечує послідовний перехід від виявлення ранніх ознак ризику до застосування конкретного пакета управлінських заходів і здійснення контролю за їх результативністю. Запропонований підхід сприяє подоланню фрагментарності наявних теоретичних і прикладних розробок у сфері попередження банківської неплатоспроможності.

3. Удосконалено обґрунтування причинно-наслідкового переходу від фінансових дисбалансів до неплатоспроможності банку. Автором узгоджено ризик-апетит, стан ресурсної бази, якість активів, достатність капіталу, ліквідність і довіру учасників ринку в межах єдиної логіки поступового погіршення фінансового стану. Важливим є розгляд неплатоспроможності не як раптової події, а як завершального етапу процесу накопичення ризиків, на який можна впливати шляхом своєчасного втручання у провідні канали банківської вразливості.

4. Окремим науковим результатом є обґрунтування дисбалансу фондування як пріоритетного короткострокового каналу ранньої вразливості банку. Показник співвідношення кредитів і депозитів LDR запропоновано використовувати не лише як аналітичний індикатор, а як керований KPI у механізмі попередження неплатоспроможності. Це дозволяє пов'язати виявлення ризику з конкретними заходами щодо стабілізації ресурсної бази, оптимізації кредитної активності, підтримання ліквідного буфера та диверсифікації джерел фінансування.

5. Подальшого розвитку набув прикладний інструментарій раннього попередження неплатоспроможності банків. Автором розроблено економетричну модель оцінювання ймовірності настання неплатоспроможності на основі лагових показників банківської звітності з урахуванням рідкісного характеру досліджуваних подій. Оцінювання якості моделі за допомогою ROC-AUC і PR-AUC орієнтоване не лише на формальну точність класифікації, а насамперед на практичну корисність ранжування банків за рівнем ризику та пріоритизацію наглядової уваги.

6. Подальшого розвитку набув науково-методичний підхід до активізації роботи проблемних банків, який ґрунтується на дворівневій архітектурі реагування. Сигнальний рівень передбачає формалізоване визначення тригерів і автоматизований перехід банку до режиму активізації, тоді як аналітичний рівень забезпечує діагностику причин погіршення фінансового стану та вибір відповідних інструментів стабілізації. Важливим результатом є також розроблення стандартизованих управлінських продуктів, зокрема Плану стабілізації фондування, NPL-контур ранньої роботи з проблемними активами та системи результативних і процесних KPI.

Теоретичне значення дисертації полягає у формуванні цілісного бачення механізму попередження неплатоспроможності банків, у якому поєднано фінансову діагностику, внутрішньобанківське управління, наглядове реагування та інституційну координацію. Практичне значення отриманих результатів визначається можливістю їх використання Національним банком України для вдосконалення ризик-орієнтованого нагляду та системи раннього втручання, а банківськими установами — для розвитку внутрішнього моніторингу, управління ліквідністю, фондуванням, капіталом і проблемними активами. Прикладна придатність запропонованих підходів підтверджується впровадженням моделі оцінювання ймовірності неплатоспроможності у діяльність АТ «АЛЪТБАНК». Наукові результати, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, отримані здобувачем самостійно.

Повнота викладення основних результатів дослідження в опублікованих наукових працях

За темою дисертаційного дослідження Казіміровим М. А. опубліковано 12 одноосібних наукових праць загальним обсягом 4,63 друкованого аркуша, з яких п'ять статей надруковано у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, одну статтю – у зарубіжному науковому виданні, шість праць мають апробаційний характер. Публікації охоплюють основні складові дисертації: теоретичні засади управління ризиками неплатоспроможності банків, науково-практичні підходи до її попередження,

порівняння української та міжнародної практики роботи з неплатоспроможними банками, інституційні аспекти реструктуризації проблемних банків, формування системи індикаторів і порогових значень раннього діагностування, а також економетричне оцінювання факторів банківської неплатоспроможності.

Основні положення та результати дослідження пройшли апробацію на шести міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях упродовж 2023–2024 років. Зміст наукових статей і праць апробаційного характеру достатньо повно відображає теоретичні положення, методичні розробки, практичні рекомендації та результати, що виносяться на захист. Отже, здобувачем забезпечено належний рівень оприлюднення й апробації основних результатів дисертаційної роботи та виконано вимоги щодо кількості і якості наукових публікацій, необхідних для здобуття ступеня доктора філософії.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Проведена експертиза дисертаційної роботи Казімірова М. А. засвідчила, що анотація коректно та достатньо повно відображає мету дослідження, його актуальність, інформаційну базу, застосований методичний інструментарій, основні наукові результати, положення наукової новизни і практичне значення одержаних результатів. Наведені в анотації положення щодо розуміння механізму попередження неплатоспроможності банків, його структурних контурів, економетричного оцінювання ризику, активізації проблемних банків та інституційної координації відповідають результатам, представленим в основному тексті роботи.

Структура дисертації узгоджується з визначеною метою та поставленими завданнями. У першому розділі розкрито теоретико-методичні основи механізму попередження неплатоспроможності банків, у другому здійснено аналіз науково-практичних підходів та інституційної архітектури, у третьому обґрунтовано напрями вдосконалення механізму, зокрема шляхом економетричного моделювання та розроблення оперативно-аналітичного

інструментарію. Основні положення, задекларовані здобувачем в анотації, мають елементи наукової новизни, рівень яких визначено відповідно до характеру отриманих результатів.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Її загальний обсяг становить 207 сторінок, основний зміст викладено на 163 сторінках. Робота містить 21 таблицю, 22 рисунки та 8 додатків, розміщених на 13 сторінках. Список використаних джерел налічує 195 найменувань і викладений на 18 сторінках. Наведені параметри, зміст і структура дисертації відповідають характеру проведеного дослідження та встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць.

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження

Практична цінність дисертаційної роботи визначається можливістю використання розробленого інструментарію для раннього виявлення ризиків неплатоспроможності, пріоритизації наглядової уваги та формування своєчасних управлінських рішень. Запропонована економетрична модель може застосовуватися Національним банком України та банківськими установами для ранжування банків за рівнем ризику, поглибленого аналізу причин погіршення їх фінансового стану та визначення необхідності переходу до посиленого режиму моніторингу. Розроблені підходи можуть бути інтегровані в систему ризик-орієнтованого банківського нагляду та внутрішнього фінансового моніторингу.

Прикладне значення мають рекомендації щодо переведення результатів ранньої діагностики у стандартизовані управлінські дії. Автором запропоновано План стабілізації фондування з визначеними KPI, відповідальними виконавцями та календарем контролю, NPL-контур ранньої роботи з проблемними активами, а також підхід до інтеграції капітального планування із системою зон ризику. Важливою є пропозиція оцінювати не лише поточний фінансовий стан банку, а й якість його реагування на виявлені

проблеми через дотримання строків, виконання планових показників та формалізовані умови ескалації або деескалації наглядових заходів.

Практичне використання результатів дисертації підтверджується їх упровадженням у діяльність АТ «АЛЪТБАНК». Розроблена модель оцінювання ймовірності неплатоспроможності використовується Центром з управління ризиками під час підготовки щоквартальних аналітичних матеріалів для колективних органів управління банку, що засвідчено довідкою № 507/541 від 30.04.2026 р. Запропоновані методичні підходи також можуть бути використані для вдосконалення внутрішніх політик банків, процедур управління ліквідністю, фондуванням, капіталом і проблемними активами, а також для розвитку державної політики у сфері фінансової стабільності.

Академічна доброчесність

За результатами ознайомлення з рукописом дисертаційної роботи та науковими публікаціями Казімірова М. А. підстав для висновку про порушення принципів академічної доброчесності не встановлено. У тексті дисертації належним чином оформлено посилання на використані наукові праці, нормативно-правові акти, статистичні й аналітичні матеріали та міжнародні документи. Положення інших авторів чітко відмежовано від власних теоретичних узагальнень, результатів економетричного дослідження і практичних рекомендацій здобувача. Наукові положення, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, є результатом самостійної роботи Казімірова М. А., а опубліковані за темою дисертації наукові праці виконані ним одноосібно.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

1. Позитивно оцінюючи запропоновану автором трьохконтурну структуру механізму попередження неплатоспроможності банків, варто зазначити, що додаткової конкретизації потребує розподіл повноважень і відповідальності між банком, Національним банком України та інституціями врегулювання на окремих стадіях реалізації механізму. Роботу посилило б представлення матриці відповідальності, у якій було б визначено суб'єкта

формування сигналу, затвердження плану реагування, контролю виконання KPI та прийняття рішення про ескалацію або деескалацію заходів (с. 43–62; 122–132; 158–169).

2. У теоретичній частині роботи належну увагу приділено поведінковому каналу, пов'язаному з очікуваннями вкладників, кредиторів і контрагентів. Водночас у межах економетричної моделі такі фактори безпосередньо не представлені. Доцільно було б розглянути можливість використання проксі-показників поведінкової вразливості, зокрема темпів відтоку коштів клієнтів, концентрації депозитної бази, частки короткострокового фондування або показників інформаційних шоків (с. 34–38; 68–70; 137–147).

3. У роботі активно використовуються англomовні скорочення та професійні терміни – EWS, KPI, LDR, ROC-AUC, PR-AUC, NPL, BRRD, PCA. Для зручності сприйняття доцільно було б додати окремий перелік умовних позначень і скорочень та забезпечити однаковий спосіб їх першого введення у тексті. Це особливо важливо з огляду на значну кількість авторських схем і практичних рекомендацій.

4. У роботі пропонується оцінювати не лише стан банку, а й якість його управлінської реакції. Водночас залишилося недостатньо розкритим питання наслідків невиконання банком встановлених KPI: чи має це автоматично призводити до переходу в наступну зону ризику, чи потребує додаткового експертного рішення регулятора (с. 158 –169).

Разом з тим, висловлені зауваження не зменшують цінності даного дисертаційного дослідження і носять рекомендаційний характер.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Казімірова Михайла Анатолійовича на тему «Механізм попередження неплатоспроможності банків» є завершеною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, у якій поставлено та вирішено актуальне наукове завдання щодо поглиблення теоретичних засад, удосконалення методичних підходів і розроблення практичних

рекомендацій з розвитку механізму попередження неплатоспроможності банків в Україні.

Робота характеризується логічною структурою, належним рівнем теоретичного узагальнення, ґрунтовним аналізом національної та міжнародної практики, використанням сучасного економетричного інструментарію і чіткою практичною спрямованістю. Зміст дисертації відповідає заявленій темі та спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Поставленої у роботі мети досягнуто, визначені завдання виконано, а сформульовані висновки та рекомендації є належним чином аргументованими. Одержані наукові результати мають теоретичне і прикладне значення, достатньо повно відображені у наукових публікаціях здобувача та пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Практичну цінність результатів підтверджено їх використанням у діяльності банківської установи.

Оформлення дисертаційної роботи відповідає встановленим вимогам. У тексті належним чином оформлено посилання на використані наукові праці, нормативно-правові акти, статистичні й аналітичні матеріали, а положення інших авторів чітко відмежовано від власних результатів здобувача. Підстав для висновку про порушення Казіміровим М. А. принципів академічної доброчесності не виявлено. Висловлені у рецензії зауваження мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер, не ставлять під сумнів достовірність основних результатів і не знижують загальної позитивної оцінки дисертації.

З огляду на викладене, дисертаційна робота Казімірова Михайла Анатолійовича на тему «Механізм попередження неплатоспроможності банків» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом

Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40. Зазначені нормативні акти є чинними.

Казіміров Михайло Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансових ринків
та технологій,
Державний податковий університет

Ольга КЛЮЧКА

